

PODSUMOWANIE

1. Konstrukcje syntetyczne i analityczne jako warianty

Omawiane w niniejszej pracy czasowniki **opisane zostały** w SpP jako dopuszczające wariantywną walencję. Jak jednak wykazała analiza semantyczna konkurencyjnych struktur, w wielu wypadkach pomiędzy prostym przypadkiem a konstrukcją analityczną istnieje pewna różnica znaczeniowa. Jeśli przyjmiemy, że wariantywność to „existence izofunkčních prostředků” (Barnet 1977: 25), ~~to~~ okaże się, że zdecydowana większość form uznanych w SpP za warianty nie spełnia powyższego warunku, gdyż ich funkcje nie są tożsame.

W materiale korpusowym przykładów czystej wariantywności, a więc zróżnicowania wyłącznie formalnego, nie odnaleziono wiele. O pełnej wariantywności, która obejmuje całą pozycję walencyjną, a nie tylko połączenia z pojedynczymi czasownikami lub specyficzne użycia, **mówić można** bardzo rzadko. W świetle analizy materiału korpusowego **stwierdzić można**, że pełna wariantywność dotyczy jedynie dwóch par konstrukcji syntetycznej i analitycznej:

- S Instr / v S Loc w pozycji aspekt (*Asp*) przy wszystkich omawianych czasownikach otwierających miejsce dla tej pozycji, np.:

Úřední šiml **krutostí** <překonal> osud;

Předloňskou volbu miss desetiletí dokázal <překonat> **v průměrné sledovanosti** až mimořádně úspěšný velkofilm Titanic.

- S Acc / po S Acc / *během* S Gen w pozycji termin (*Period*) przy wszystkich omawianych czasownikach otwierających miejsce dla tej pozycji, np.:

Výborně se hodí k řezu, v průměrně velkých vázách <vydrží> svěží asi **týden**;

Paprika <vydrží> v oddíle pro zeleninu **po dobu 1 týdne**⁵⁵;

⁵⁵ W tym przykładzie cała fraza *po dobu* pełni funkcję przyimka analitycznego.

Během posledních dvou let <platí> obě citované přednosti za mimořádně funkční.

W wielu wypadkach wariantywność jest częściowa i dotyczy tylko niektórych typów zdań lub specyficznych znaczeń. Oznacza to, że zakres użycia konkurencyjnych konstrukcji nie jest identyczny, ale w pewnych uwarunkowaniach mogą być one użyte zamiennie. Poniżej przedstawiona zostanie lista tego rodzaju niepełnych wariantów:

- S Instr / *pomocí* S Gen / *s pomocí* S Gen / *za pomoci* S Gen w pozycji narzędzie (jako narzędzie *sensu stricto* przy wszystkich omawianych czasownikach otwierających miejsce dla tej pozycji oraz narzędzie / sposób w połączeniu z czasownikiem *určit / určovat*), np.:

Členům hlídek se například podařilo <zachytit> **videokamerou** muže, který rozbíjí výlohu restaurace McDonald's, a poté bez problémů pochází policejním kordonem;

Malou galaxii se podařilo <zachytit> **pomocí Hubbleova vesmírného teleskopu a pozemního přístroje**, který je umístěn v observatoři Keck na Havaji;

Unikátní astronomický úkaz, který byl naposledy k vidění v prosinci roku 1882, bylo možné <pozorovat> i **s pomocí speciálních brýlí** či přes svářečské sklo;

Pozorovatelé proto mohou v souhvězdí Velkého vozu dnes již po setmění mnohem zřetelněji **za pomoci malého dalekohledu nebo triedru** <pozorovat> jasný obláček kolem komety a její chvost.

Vítěze této ceny <určují> **svým hlasováním** sami hráči;

Lékař **pomocí vyšetření** <určí>, jaký hormon ženě chybí a jaký druh hormonální substitute by měla užívat.

- S Instr / *prostřednictvím* S Gen w pozycji przyczyna / sposób / narzędzie (w połączeniu z czasownikiem *dostat / dostávat I*), np.:

Nechyběla samozřejmě ani herečka Jiřina Švorcová, která <dostala> zhruba 15tisícový dav do toho správného rudého varu **recitací** veršů o hrdinství komunistů;

Podnět jsem <dostal> právě **prostřednictvím focení** pro Pražský mezinárodní maratón, jehož myšlenka se mi velmi líbí, doplňuje.

- S Instr / *za* S Acc w pozycji rezultat (w połączeniu z czasownikiem *jmenovat* w znaczeniu 'mianować' oraz z czasownikami *stanovit, uznat / uznávat I* i *uznat / uznávat II*), np.:

Stalo se tak, když <jmenoval> Kavana **vicepremiérem** namísto Ego-na Lánského;

Tato podmínka byla splněna tak, že dva lidé stojící mimo ČNB se stali jejími pracovníky a byli hned jmenováni do vedoucích funkcí – den před tím, než je Havel <jmenoval> **za členy** Bankovní rady ČNB.

- S Instr / na S Acc w pozycji rezultat (w połączeniu z czasownikiem *učit se*), np.:

Krátce se <učí> **soustružníkem** dřeva, ale pak mu Skupa opatří místo prodavače uměleckých předmětů;

Všech pět chlapců se vracelo domů se SOU ve Slavičíně, kde se <učí> **na automechaniky**.

- S Instr / přes S Acc / skrz (skrze) S Acc w pozycji trasa (jako pokonywana przeszkoda) przy wszystkich omawianych czasownikach otwierających miejsce dla tej pozycji, np.:

Zloději se do bytu dostali tak, že **dveřním otvorem** pro poštu <vytáhli> náhradní klíče od bytu, které visely na háčku u dveří;

Přes Fátiminu bránu teď <létalo> kamení i z Izraele;

Proto se jiné skupiny zabývají vývojem vakcín, kterými by byla očkována matka a které by k dítěti samy <pronikaly> **skrze placentu**.

- S Dat / pro S Acc w pozycji odbiorca (w połączeniu z czasownikiem *koupit / kupovat* w zdaniach informujących o kupowaniu komuś prezentów), np.:

Vždycky si podle svých slov myslela, že rodiče <kupují> **dětem** na Vánoce určitý počet dárků;

Slavila jsem v Americe deset let od naší sametové revoluce a vzdálena od domova bála jsem se <koupit> **pro každého kolegu** symbolickou vývozní třetinku plzeňského piva, protože za distribuci alkoholu na půdě univerzity by mě možná mohli i zavřít.

- S Dat / mezi S Acc / pro S Acc w pozycji odbiorca (w połączeniu z czasownikiem *rozdělit / rozdělovat* w zdaniach informujących o podziale dóbr materialnych), np.:

Ještě za svého života <rozdělil> zemi **svým synům**;

Většina národa zoufale hladoví, neboť humanitární pomoc se <rozděluje> sice pečlivě, ale jen **mezi vybrané jedince**;

Týn <rozdělil> pět miliónů **pro postižené** povodněmi.

- S Dat / pro S Acc w pozycji odbiorca (w połączeniu z czasownikami *chystat, připravit / připravovat* i *zařít / zařizovat* w zdaniach z osobowym beneficjentem), np.:

Herečce <připravili> velkolepé uvítání;

Od českých novinářů přišla nabídka <zařídít> **pro vyloučené studenty** možnost studia na univerzitách v České republice.

- S Dat / pro S Acc w pozycji odbiorca (w połączeniu z czasownikiem *zajistit / zajišťovat*), np.:

Bedřich Liška je vyučený automechanik, od roku 1991 <zajišťuje> jako soukromý podnikatel servisní služby **autoškolám**;

Botas také kompletně <zajišťuje> výrobu běžeckých bot **pro Salomon**.

- S Dat / pro S Acc w pozycji odbiorca (w połączeniu z czasownikiem *zachránit / zachraňovat* w zdaniach, które nie dotyczą ratowania życia), np.:

Podle tisku ale **Luxemburgovi** může <zachránit> místo u reprezentace jen titul, protože jinak zřejmě bude po skončení her vyhozen;

Svou neúčastí na včerejším mimořádném zasedání Městského zastupitelstva v Ostravě <zachránili> jeho členové z řad ODS **pro svého člena Pavla Mališe** na nějaký čas křeslo náměstka primátora města.

- S Dat / pro S Acc w pozycji odbiorca (w połączeniu z czasownikiem *otevřít / otevírat / otvírat* w zdaniach, w których beneficjentem jest osoba, instytucja lub przedmiot), np.:

Pak dostaneš tu šanci, <otevřou> se **ti** dvířka do arény;

Čím méně zřetelnou a pro voliče méně srozumitelnou politiku budou demokratické strany provádět, tím více <otevřou> prostor **pro populisty**.

- S Dat / k S Dat w pozycji punkt końcowy / cel (jako niematerialny punkt docelowy oraz punkt na linii czasu), np.:

Hmotné škody se <blíží> **jedenácti miliónům** korun;

Za celý rok by podle současných revidovaných odhadů měla ekonomika vzrůst zhruba o dvě procenta, původní předpoklady se spíše <blížily> **k růstu** kolem 1,5 procenta.

- S Dat / na S Acc w pozycji treść (w zdaniach zawierających pytanie o opinię), np.:

Teď jen čekám na to, co **tomu** <řekne> naše justice;

Tak co jsem jí měl **na to** <říct>?

- S Dat / nad S Instr w pozycji obiekt (choć w przypadku czasownika *usmát se / usmívat se* zachodzi pewna różnica dystrybucyjna – celownik częściej dotyczy reakcji na *czyjeś działanie*, niż na widok obiektu materialnego), np.:

„Nedělá nám problém povolat lidi do práce,” <usmál> se krajský ředitel hasičů **otázce**, zda by v době dovolených nebyla kvůli této pomoci oslabena akceschopnost sboru v případě nečekané živelní katastrofy na Vysočině;

Je možné se **nad zprávami** z britského archivu <usmát> a říkat si, že se v prosinci 1980 v Rendlesham Forest nic mimořádného nestalo;

Ale **druhé polovině** šedesátých let <vládli> hlavně hipíci a jejich psychedelická revoluce;

Proto by měli mít méně moci <vládnout> **nad našimi životy**, zvláště když žijeme podle staletých osvědčených hodnot.

- S Acc / s S Instr w pozycji obiekt (jako rzeczownik oznaczający czynność lub stan w połączeniu z czasownikami fazowymi), np.:

Michael Schumacher chce podle vyjádření svého manažera Williho Webera <skončit> **svou kariéru** ve formuli 1 za dva roky;

Linda, která <skončila> **s kariérou modelky**, se podle vlastních slov úplně změnila: přestala cestovat, vaří a dokonce se pokouší zahradnit.

- S Acc / za S Acc w pozycji obiekt (w połączeniu z czasownikiem *platit / zaplatit* w znaczeniu ‘nahrazovat přijaté n. žádané hodnoty jinou hodnotou, zprav. penězi’, jeśli w zdaniu wyrażono jedynie *donum*²), np.:

Není možné stále <platit> **tento soukromý neřád**;

Bude jim <platit> **za čas**, který zde stráví, a spasí jejich duše.

- S Acc / na S Acc w pozycji obiekt (w połączeniu z czasownikiem *čekat* i nazwą stanu, odczucia lub czynności), np.:

Emmanuela Petita z londýnského Arsenalu <čeká> **trest**;

Nepříjemné překvapení <čekalo> o víkendu **na majitele** rekreační chaty v Kolodějích nad Lužnicí.

W powyższych przypadkach różnica między konkurencyjnymi strukturami **ma** z małymi wyjątkami dotyczącymi niejednakowej łączliwości niektórych struktur, wyłącznie formalny charakter. Kwestia wyboru połączenia z przyimkiem zamiast syntetycznego przypadku nie jest więc związana ze znaczeniem i stanowi raczej problem natury stylistycznej i normatywnej, gdyż nieumotywowane semantycznie nadużywanie struktur analitycznych bywa negatywnie oceniane przez wydawnictwa poprawnościowe (Svobodová 1996). Szczególnie wyraźnym przejawem tej tendencji jest ekspansja konstrukcji z przyimkami wtórnymi *pomocí* i *prostřednictvím* zastępujących prosty narzędnik.

2. Konstrukcje syntetyczne i analityczne jako środki zróżnicowania semantycznego

Danuta Buttler wyróżniła trzy typy wariantywności składniowej: „Warianty tworzące model alternatywny są w kontekście nieograniczenie wymienne, należą do kategorii środków fakultatywnych. Bardziej typowe są jednak inne relacje między wariantami, mianowicie stosunek fakultatywno-kombinatoryczny, czyli wymiennność jednostronnie ograniczona, i stosunek kombinatoryczny, czyli relacja wzajemnej rozłączności” (Buttler 1977: 70). Typ pierwszy, stosunkowo rzadki, został już scharakteryzowany powyżej. W celu wyraźnego odróżnienia go od pozostałych typów i uniknięcia niejednoznaczności uprawnione wydaje się ograniczenie użycia terminu *wariant* jedynie do oznaczania tego rodzaju zjawisk – należących wyłącznie do płaszczyzny formalnogramatycznej.

Konstrukcje, które wprawdzie łączą się z tym samym czasownikiem, ale nie mogą być uznane za w pełni wariantywne, wystąpiły w analizowanym materiale o wiele częściej niż rzeczywiste warianty. Różnica między konkurencyjnymi strukturami zwykle ma charakter fakultatywno-kombinatoryczny. Mogą być użyte zamiennie w szczególnych przypadkach, ale nie pozostaje to bez wpływu na znaczenie zdania, zazwyczaj też jedna z konstrukcji ma szerszy zakres użycia i jest tym samym mniej konkretna⁵⁶. Jako wyrazisty przykład mogą tu posłużyć połączenia z czasownikami ruchu – użycie przyimka skutkuje większą precyzją komunikatu (por. *běžet lesem* : *běžet po lese* : *běžet přes les*). **Rozwój różnego rodzaju struktur analitycznych, wyspecjalizowanych do wyrażania konkretnych znaczeń, jest w oczywisty sposób związany z dążeniem do uniknięcia homonimii i niejednoznaczności wypowiedzi.** Zjawisko to zostało już **oczywiście** dostrzeżone w literaturze przedmiotu – jak pisze Milan Jelínek: „Předložky vyjadřují vztahy mezi pojmy explicitněji než pádové koncovky, a proto přispívají k větší zřetelnosti větné stavby” (Jelínek 2002: 78). **Dużo uwagi poświęcono temu zagadnieniu w polskiej lingwistyce, szczególnie w cytowanych już wielokrotnie pracach Danuty Buttler i Janusza Anusiewicza (Buttler 1976; Anusiewicz 1978).**

W niniejszej pracy wykazano, że w bardzo wielu wypadkach podstawowa różnica między prostym przypadkiem a strukturami przyimkowymi sprowadza się właśnie do tego, że konstrukcje analityczne wyrażają informację

---

⁵⁶ Jurij Apresjan posłużył się do opisanego sytuacji, w których w ramach jednej walencji semantycznej **mamy do czynienia** z nieco różniącymi się od siebie znaczeniami, terminem *rozszczerzenie walencji* (Apresjan 2000: 150).

bardziej szczegółową i konkretną. Jest to zauważalne zwłaszcza w odniesieniu do narzędnika i konkurencyjnych wobec niego struktur:

- Prosty narzędnik określić można jako prymarny, nienacechowany sposób wyrażania pozycji narzędzie (*Instr*). Przypadek ten oznaczać może różne rodzaje narzędzia – zarówno w wąskim sensie technicznym, jak i rozumiane bardziej metaforycznie, np.:

Podle policie se muž v sobotu s dívkou nepohodl, kolem osmé hodiny večer ji <střelil> **perkuskním revolverem** do obličejů a pak spáchal sebevraždu;

Zákazníky a klienty láká reklama, kvalita i ceny, značná část z nich se ovšem <řídí> **zkušenostmi a radou** jiných.

Konstrukcje przyimkowe mogą natomiast nieść informację bardziej **szc-**zeglówą i łączyć **w-sobie** znaczenie narzędzia **oraz** 1 pośrednika, sposobu, wyposażenia; czy nawet miejsca, np.:

Svůj inteligenční kvocient si **prostřednictvím internetu** <změřilo> 22232 lidí;

Hülová románovou ságu zakořeniła do reálií mongolské pastevecké rodiny a **prostřednictvím souzvuku** ženských osudů <zachytila> soudržnost, ale i rozklad její tradiční podoby a jistot;

Když jsme nasazeni, jeden leží za puškou a druhý ho doplňuje: **s velkým dalekohledem** <měří> vzdálenosti a kontroluje okolí;

„V noci jsme odpovídali na provokace separatistů, kteří <střelili> ze Slupčane kulometry a z kopců nad obcí Matejče **z raketometů**,” řekl mluvčí armády Blagoja Markovski.

- W pozycji narzędzie (*Instr*) / miejsce (*Loc*) konstrukcje przyimkowe mają charakter lokalizujący, podczas gdy narzędnik wskazuje raczej na narzędzie, np.:

Využíval pohostinství jiných stanic, dokonce **helikoptérou** <letěl>; Boeing 737, **v němž** měli <letět>, byl totálně zničen.

- Konstrukcje przyimkowe w pozycji przyczyna (*Caus*) informują o dodatkowych okolicznościach zdarzenia, sytuują je w czasie wobec innej czynności:

Podle mluvčí střeđočešské policie Soni Budské soudní pitva prokázala, že muž <zemřel> **následkem střelných poranění**;

Složení sekretu se výrazně <mění> **v průběhu** menstruačního cyklu.

Struktury analityczne mogą także zawierać **w-sobie** element wartościujący – podkreślają pozytywną lub negatywną ocenę skutków danej okoliczności, np.:

Iluze o znovuvskříšení slavné tradice létajících obrů se **díky německé snaze** zvolna <mění> ve skutečnost;

Člověk nemusí být v nemocnici ohrožen na životě pouze svou nemocí či zraněním, ale může <zemřít> také **vinou testovaného léku**.

- W pozycji sposób (*Mod*) konstrukcje analityczne **wprowadzać mogą** dodatkowe informacje – np. o pośredniku lub miejscu, np.:

Zároveň se mu stává samostatnou tvůrčí oblastí, v níž <vyjadřuje> prostor **prostřednictvím linií a jejich vztahů**;

Ten také <představil> v únoru Teiga z hlediska architektury a typografie v **přednášce** v Královském institutu britských architektů.

- W pozycji przyczyna (*Caus*) / sposób (*Mod*) / narzędzie (*Instr*) narzędnik łączy ~~w sobie~~ elementy znaczeniowe trzech pozycji – przyczyny, sposobu i narzędzia, podczas gdy konstrukcje analityczne są zazwyczaj konkretniejsze i bliższe tylko jednej pozycji walencyjnej, np.:

Správnou inspiraci prý dokáže <získat> i **sportovními výkony**;

Autorka nám ve svém nejnovějším bestselleru předkládá deset jednoduchých pravidel, **s jejichž pomocí** lze lásku nejenom <získat>, ale také si ji udržet; Problém je, jestli film někdy nějakou esenci měl, jestli existuje něco jako přirozený (předvídatelný) technologický vývoj a jestli **s nástupem** morfovacích triků <nezískal> film naopak novou nesmrtnost a nestal se nyní ztělesněním nekonečného reinkarnování všech myslitelných forem; Nejde ani tak o uniformu spíš o jakýsi druh vlastní identity, kterou **skrz to oblečení** <získáváš>.

- Narzędnik wyraża pozycję trasy (*Itin*) ~~w~~ bardzo ogólny ~~sposób~~, nie precyzując dokładnie przebiegu ruchu:

O několik hodin později <kráčíme> **uličkami** dvoumilionového Allahábádu.

Konstrukce z příjmkami mogą natomiast dokładniej lokalizować ruch, określając położenie poruszającego się obiektu względem innych obiektów, np.:

Na kočičích hlavách se nedá <běžet> nadoraz;

V místech, kde dnes stojí vedle vchodu na hřbitov hrobnický domek, bývala až do roku 1873 hrobnická zahrádka, která se <táhla> **podél jižní ohradní zdi** až do jihozápadního koutu hřbitova;

Po dvou týdnech je sice propuštěn, ale o budoucím vývoji nechová žádné iluze a ještě v říjnu <utíká> **přes Německo** do Kanady.

Porównanie występujących w zebranych materiałach konkurencyjnych konstrukcji pozwala dostrzec pewną prawidłowość – wersja syntetyczna jest zazwyczaj ściśle związana z ogólnym, prymarnym znaczeniem danego przypadku, podczas gdy użycie przyimka znaczenie to precyzuje lub modyfikuje.

W zdaniach z narzędnikiem widoczne jest jego typowe znaczenie bycia środkiem czynności, celownik związany jest ściśle z kommodalnością, a dopełniacz z partytywnością. Trudno natomiast odnaleźć konkretny rys semantyczny, który charakteryzowałby biernik. Dana Konečná, która badała podstawowe znaczenia przypadków na podstawie analizy ich izolowanych wystąpień, uznała, że biernik oznacza po prostu „(...) skutečnost zasaženou nějakou činností” (Konečná 1960: 28). Znaczenie to, szczególnie na tle semantyki pozostałych przypadków, sprawia wrażenie bardzo ogólnego i mało konkretnego.

Łączliwość czasownika pozostaje, jak wiadomo, w ścisłym związku z jego znaczeniem. W wielu omówionych w pracy przykładach różnica formalna wynika z potrzeby innego wyrażenia różnych znaczeń danego czasownika. Modelowym przykładem może być tu czasownik *plakat*, który, zależnie od znaczenia, wymaga różnych struktur, np.:

Ten chlápek <plakal> **šťěstím**;

Nad šestým místem Tomáše Engeho v seriálu formule 3000 nelze <plakat> ani jásat;

Přitom Izraelci <plácou> **pro zabitě Palestine** a Palestinci truchlí nad hroby Izraelců;

Kolega Novák na jiném místě této rubriky <pláče> **po staré verzi** DOS.

Obserwacje te są zgodne z wnioskami Diany Wiczorek, która, na podstawie analizy zdań polskich i rosyjskich, stwierdza: „Wpływ semantyki czasownika na ilościowy i jakościowy charakter jego walencyjnych pozycji jest szczególnie widoczny w wypadku czasowników wieloznacznych” (Wiczorek 1982: 82).

W materiale korpusowym odnaleziono również zdania, w których wybór konstrukcji syntetycznej lub analitycznej zależy od wypełnienia innych pozycji walencyjnych. Czasownik *platit / zaplatit* w pozycji obiekt (*Obj*) wymaga prostego biernika lub konstrukcji *za S Acc*, jednak gdy w zdaniu pojawia się również informacja o konkretnej sumie, którą zapłacono, jedynym dopuszczalnym sposobem wyrażenia obiektu staje się wersja analityczna, która pozwala odróżnić na poziomie formalnym *donum*¹ (pieniądze) i *donum*² (towar, usługa), np.:

Za barel ropy <platil> nyní odběratelé kolem 28,50 dolaru;

Dobrovolně a rád také dámě **za neobvyklé služby** <zaplatil> tři stovky.

Podobna sytuacja ~~ma miejsce~~ w przypadku czasownika *způsobit / způsobovat* – w pozycji odbiorca (*Recip*) wystąpić może celownik lub konstrukcja *u S Gen*, ale ta ostatnia pojawia się wyłącznie w zdaniach, w których w pozycji rezultat (*Result*) wyrażono negatywne skutki działania, np.:

Tyto léky mohou <způsobit> závažné defekty **u narozených dětí**;
Potravním řetězcem se chemikálie dostaly do těl ptáků a <způsobily>
u nich odvápnování vaječných skořápek.

To, že konkurencyjne struktury są zazwyczaj nie w pełni równoważne semantycznie, szczególnie wyraźnie potwierdzają zdania, w których wystąpiła równocześnie wersja syntetyczna i analityczna, np.:

Do roku 1998 lidé <přecházeli> **trať přes úzkou dřevěnou lávku**.

Tego typu przykłady uznać można jednak za dyskusyjne, nie jest bowiem oczywiste, czy mamy tu do czynienia z różną realizacją tej samej walencji semantycznej, czy też z dwiema różnymi walencjami. Charles Fillmore twierdzi, iż: „(...) each case relationship occurs only once in simple sentence” (Fillmore 1970: 21). Termin *case* odnosi się tu oczywiście do struktury głębokiej, **zatem** zdaniem autora niemożliwe jest wystąpienie w jednym zdaniu dwóch różnych reprezentacji tej samej walencji. Wersję syntetyczną należałoby więc uznać, jeśli posłużymy się tradycyjnymi pojęciami składniowymi, za dopełnienie, a konstrukcję analityczną za okolicznik, co wykluczałoby rozważanie ich wariantywności. Granica między tymi częściami zdania jest jednak, o czym była już mowa w pracy, nieostra.

W wielu odnotowanych w pracy przykładach wymienne użycie konkurencyjnych struktur okazywało się niemożliwe ze względu na to, że dana treść wyrażana bywa wyłącznie **poprzez** spetryfikowane, ustalone, połączenia wyrazowe, takie jak *někomu běhá mráz po zádech* czy *nevďěk vládne světem*:

Z návrhu nových trestů jim <běhá> mráz **po zádech**;

Chápu také, že nevďěk **světem** <vládne>.

Poddawanie tego rodzaju połączeń takiej samej analizie semantycznej jak pozostałej części materiału mija się z celem, gdyż ich znaczenie rozpatrywać należy całościowo, traktując je jako jednostki systemu frazeologicznego. Jako połączenia utrwalone i metaforyczne w pełni wpasowują się w stworzoną przez Františka Čermáka definicję **oraz** frazemu: „(...) idiom a frazém je jedinečné spojení minimálně dvou prvků, z nichž některý (popř. žádný) nefunguje stejným způsobem v jiném spojení (resp. více spojeních), popř. se vyskytuje pouze ve výrazu jediném (resp. několika málo)” (Čermák 2007c: 31).

Mniej oczywiście jest natomiast uznanie za frazeologiczne utrwalonych fraz typu *zachránit někomu život* (a nie *pro někoho*), np.:

Boxer, kterého sousedi neustále označovali za bestiálního psa, <zachránil> **tříleté dívence** život.

Wysoka frekwencja i spetryfikowana forma takich połączeń pozwala uznać je za trwałe związki wyrazowe, nie są one jednak, w odróżnieniu od tradycyjnie rozumianych frazeologizmów, metaforyczne. Związki takie mieszczą się jednak w szeroko rozumianej definicji frazeologii zaproponowanej przez Wojciecha Chlebdę i mogą być uznane za frazemy: „(...) kryterium konstytutywnym tak właśnie rozumianej frazeologii powinna być odtwarzalność – odtwarzalność pewnej formy językowej w procesie werbalizowania w danej sytuacji określonego potencjału treściowego² (tego, co chce się powiedzieć), a jednostką – ta właśnie forma językowa, która dla wyrażenia w danej sytuacji danego potencjału treściowego stała się w danej przestrzeni komunikacyjnej przyjętym (nierzadko jedynym) jego werbalizatorem. Jednostkę tę nazwałem frazemem, a frazeologię tak rozumianą – jedną z możliwych frazeologii względnych – frazematyką” (Chlebda 2003: 11). Za odtwarzalne, funkcjonujące w języku jako gotowe całości można też z całą pewnością uznać wiele połączeń z przyimkami wtórnymi, które František Čermák określił jako *idiomy gramatyczne* (Čermák 2007a; 2007b), np. *s pomoci*:

Na biologické olympiádě musel například poznat dvacet živočichů a stejný počet rostlin, **s pomocí mikroskopu** pak vyrobit, <pozorovat> a zakreslit preparáty různých mikroorganismů.

Analiza zasad dystrybucji konkurencyjnych struktur byłaby niepełna i niemiarodajna, jeśli pominięte zostałyby kryterium frazeologiczne.

3. Zakończenie

W leksykonie kluczowych pojęć językoznawstwa zauważono, że pojęcie **wariantywności** jest nieostre, trudno bowiem **w sposób** jednoznaczny wyznaczyć jego granice: „The central idea is that there are ‘multiple ways of saying the same thing’, through debate continues as to whether two different linguistic structures are ever exactly equivalent in function and / or meaning, and about the extent to which individual language users are able to exercise conscious choice over which alternative to select from the range available” (Key ideas 2009: 119). Niniejsza praca stanowi głos w dyskusji nad pojęciem *wariantu*, wskazując, że w odniesieniu do konkurencyjnych struktur walencyjnych termin ten bywa najczęściej zbyt daleko idącym uproszczeniem. Konstrukcje, które pełnią inną funkcję w zdaniu i niosą **z sobą** odmienne znaczenia, nie są bowiem sposobami wyrażania tej samej treści ani też izofunkcyjnymi środkami językowymi.